

Over clichés, oppervlakkige lectuur en Limburgse mijnwerkers

► *Griet Van Meulder*

In het decembernummer (2001) van het VMT verscheen een boekbespreking van de hand van André Mommen over het boek 'De Ereburgers. Een sociale geschiedenis van de Limburgse mijnwerkers'. Twee VUB-historici schreven het tweede boekdeel 'Een sociale geschiedenis van de Limburgse mijnen, 1917-1985'. Het lezen van de recensie deed ons meerdere malen de wenkbrauwen fronsen. We kregen de indruk dat Mommen vertrekt van een aantal clichés, die katapulteert naar de auteurs van 'de Ereburgers' om ze dan vlug-vlug zogenaamd recht te zetten door een kritische sneer. In het boek over de Limburgse mijnwerkers hebben Guy Coppie- ters en ik juist geprobeerd cliché-historiografie te doorbreken via origineel bronnenonderzoek. Daarom deze repliek waarbij we drie opmerkingen als antwoord willen geven: het katholieke mijnwerkerscorporatisme, de immigranten en de mijnwerkers-solidariteit.

A. "Het katholieke mijnwerkerscorporatisme met zijn vlaggen en helmen in de kerk op de Sint-Barbarafeesten en met zijn brancardiers die zieken naar Lourdes op de trein zetten toonde aan de autochtone mijnwerkers hoe braaf men wel was. Over al dit wordt echter met geen woord gerept", schrijft Mommen.

In het boek wordt de ontwikkeling van de katholieke Centrale der Vrije Mijnwerkers (CVM) en de ontwikkeling van haar corporatistisch gedachtegoed uitvoerig behandeld. Eén van de centrale vraagstellingen in het boek handelt over de aard van het mijnwerkerssyndicalisme dat zich ontwikkelde in Limburg. Er groeide duidelijk een ander soort syndicalisme dan in Wallonië met zijn oude traditie van arbeidersstrijd. We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat de auteur van de boekbespreking vertrok van een vooropgesteld antagonistisch en altijd toepasbaar concept: de

'brave katholieke vakbond' als keerzijde van de 'strijdbare socialistische bond'. In het boek hebben wij geprobeerd om achter deze façade te kijken en niet te vertrekken van premissen. In een eerste punt bespreken we waarom de rol en invloed van de christelijke arbeidersbeweging niet eenzijdig gereduceerd kan worden tot het 'braaf houden van de arbeidersmassa', maar deel uitmaakt van een dialectisch proces. In een tweede punt lichten we toe waarom dat 'braaf ideaal' sowieso weinig invloed had op de meerderheid van de mijnwerkers uit het interbellum. Een derde argumentatie betreft de houding van de christelijke arbeidersbeweging ten opzichte van de taalkwestie. Dit verklaart immers voor een deel de specifieke ontwikkeling van beide vakbonden in de mijnstreek.

1. Wij toonden aan dat de christelijke vakbond in haar statuten '(...) het herstel van het beginsel der kristelijke broederlijkheid in de betrekkingen Arbeid en Kapitaal' had verankerd. Dit betekende echter niet dat de klassenverzoenende ideologie van de Centrale der Vrije Mijnwerkers (CVM) op mechanische wijze is uitgemond in een altijd even harmonieus en klassenoverstijgend mijnwerkerswereldje. De kerkgang tijdens de Sint-Barbarafeesten en de Lourdesreizen tonen één zijde van de medaille. In het boek wordt trouwens uit de doeken gedaan hoe de christelijke vakbond ten volle de initiatieven steunde van haar 'zusterorganisaties', de winkels (coöperatieven), mutualiteiten en vrijetijdsorganisaties die 'afwijkende' levenswijzen in goede banen gingen leiden. Natuurlijk dienden deze initiatieven het 'brave' en 'katholieke' Limburg te propageren. Maar essentieel is toch om ook de

andere zijde van de medaille te tonen. De christelijke mijnwerkerscentrale hing weliswaar een erg klassenverzoenend discours aan en poogde regelmatig stakingen af te remmen, maar dat verhinderde niet dat er toch hard gestaakt werd. Toen de prijsinflatie na de Eerste Wereldoorlog ook duidelijk voelbaar werd in het loonzakje van de Limburgse mijnwerker, leidde dit tot hevige botsingen op de werkvloer. Tussen 1919 en 1924 telden we 147 stakingsdagen. Vooral de christelijke vakbond stelde alles in het werk om greep te krijgen op de nieuwe arbeiders en zo de arbeidsverhoudingen te beïnvloeden. Zij poogde in eerste instantie via overleg sociale veranderingen en erkenning te verkrijgen, maar de contradicties op de werkvloer maakten dat de ketel regelmatig overkookte en harde stakingen realiteit werden. De zeven weken durende staking van de christelijke vakbond voor loonsverhoging in de mijn van Beringen in 1922 is hier een voorbeeld van. Ook christelijke vakbondsmilitanten bleken onderhevig aan patronale repressie. Bij een stakingsdreiging in Eisden in 1920 voor loonsverhoging werd délégué Jan Philibert boudweg ontslagen omwille van zijn militante activiteiten.

In de jaren '50 organiseerden de vakbonden verschillende algemene stakingen in de mijnen. Het ACV kon toen meer volk op de been brengen dan het ABVV. De socialistische vakbond deed niet mee bij belangrijke acties zoals die voor de vijfdaagse week. In de mijn van Zolder werd zelfs gestaakt én een petitie georganiseerd tegen een werkwillige 'onderkruiper' van het ABVV. Het ABVV was toen niet het meest strijdbaar, de bond schikte zich eerder in haar lot als kleinere vakbond, reageerde vrij berustend op het ACV-overwicht. De christelijke bond voelde zich sterker, gaf een zelfverzekerder indruk en voerde ook langere stakingen.¹

2. De meeste werken over de sociale geschiedenis van de Limburgse steenkoolmijnen richten zich nadrukkelijk op de ontwikkeling van de arbeidersbewegingen, op de partijen, de vakbonden, de mutualiteiten, of handelen over het leven van leidinggevende figuren uit deze organisaties. In het boek hebben wij gepoogd om ook achter de institutionele en organisatorische geschiedenis te kijken.

In het begin van de jaren '30 verliepen individuele en collectieve protestvormen in de Limburgse mijnen voornamelijk buiten de kanalen van de georganiseerde arbeidersbewegingen. Mijnwerkers trokken met hun klacht tegen de patroon naar de Werkrechtensraad en diegenen die zich daar lieten vertegenwoordigen door een vak-

bondssecretaris, vormden een kleine minderheid. Maar liefst 74 procent van de ingediende klachten werd door de aanklager zelf verdedigd. Tijdens de grote staking van 1932 werden zowel de mijndirecties, de overheid als de bonden overrompeld: zij stelden vast dat de 'ongeorganiseerden' de hoofdrol speelden. Vooral de CVM creëerde het beeld van de tot de verbeelding sprekende "wilde mijnwerker", een ongedisciplineerd, ruw, eerder dom iemand, een 'vijand' die ervan beschuldigd kon worden stakingen te laten aanslepen.

De christelijke vakbond mocht dan al een 'braaf ideaal' hebben, tijdens het interbellum hadden zij op de meeste mijnwerkers toch geen vat. Maar ook bij de kleine socialistische vakbond zat men soms met de handen in het haar. Van vakbonden hadden heel wat mijnwerkers sowieso nog niet gehoord. Op een moment dat de bonden hun ledentallen in België sterk zagen toenemen, bleven de CVM, en zeker de Mijnwerkerscentrale (MC) in Limburg zwak en kwetsbaar. Dit 'wilde protest' is essentieel om de arbeidsverhoudingen te begrijpen, het getuigde immers van de wording van een nieuw industrieproletariaat in een zeer traditioneel milieu. In één decennium werden duizenden arbeiders aangeworven met sterk uiteenlopende tradities en ervaringen.

Alhoewel politieke kwesties de Limburgse mijnwerkers niet konden mobiliseren, was staken ook na de Tweede Wereldoorlog geen uitzondering. De mijnwerkers wachtten trouwens niet op de toestemming van de vakbondsleiding om het werk neer te leggen. Spontane stakingen werden achteraf toch erkend en uitbetaald door de vakbond.

3. Bij het bestuderen van het katholieke mijnwerkerssyndicalisme kunnen historici niet naast de rol van het taalaspect kijken. In het boek wordt beschreven hoe de christelijke arbeidersbeweging in Limburg een specifiek sociaal harmoniemodel poogde te creëren, een model dat in tegenstelling tot de Waalse mijnwerkerswereld, Vlaams, christelijk en klassensamenwerkend diende te zijn. De integratie van de taal in het programma van de christelijke arbeidersbeweging heeft de ontwikkeling van de syndicale verhoudingen in de mijnstreek beïnvloed. In tegenstelling tot de socialistische mijnwerkerscentrale had de christelijke vakbond aandacht voor het taalaspect in het mijnbekken. De directies die zich tijdens het interbellum in de rianten villa's nabij de mijnen vestigden, waren alles behalve een lokaal patronaat. Frans was hun taal, de taal van de ingenieurs, de taal van de orders.² De taalpolitiek van het patronaat weer-

spiegelde zich niet enkel in de bedrijfsvoering, maar ook in het sociocultureel leven en onderwijs van de mijnstreek. In de jaren '20 liepen Waalse en Vlaamse kinderen vaak school in dezelfde klas waar les gegeven werd in het Frans. In diezelfde jaren '20 was het register van de mijninspectie, dat belangrijk was omdat het informatie bevatte omtrent de veiligheid, opgesteld in het Frans. De klassenverhoudingen in het Limburgse mijnbekken werden gekruid met een taalkwestie en daar speelde de christelijke vakbond handig op in.

De socialistische mijnwerkersbond zag de specificiteit van de taal totaal niet. Het is niet toevallig dat heel wat bronnen van de socialistische vakbond tijdens het interbellum in het Frans waren opgesteld. Zelfs in 1952 beklagde de Limburgse socialistische vakbondssecretaris er zich over dat op nationale vergaderingen enkel Frans gesproken werd. Vlaamse mijnwerkers konden zich met moeite verstaanbaar maken. Dergelijke ongevoeligheid en ronduit desinteresse voor de taal van de mijnwerkers uit Limburg had alles te maken met haar vakbondsstrategie. De nationale leiding van de Mijnwerkerscentrale (MC) ging er van uit dat de Limburgse centrale zich zou ontwikkelen zoals het in Wallonië gebeurd was. De mijnen zouden zware industrie aantrekken en deze industrialisering zou automatisch tot de ontwikkeling van een sterke socialistische stroming leiden. De oprichting van de MC gebeurde vanuit Luik, en voor de eigenheid van de nieuwe mijnstreek was er geen aandacht. De Waalse militanten die in 1919 naar Limburg afzaken om de MC op te richten, troffen een 'vreemde' landelijke, katholieke en Vlaamse wereld aan. De Mijnwerkerscentrale, die in Wallonië groot was geworden, had totaal geen oog voor de taal als sociaal probleem.

B. Mommen: "Maar toch hadden de autochtone arbeiders meer kansen dan de vanuit het buitenland ingevoerde arbeidskrachten. Ze kwamen immers eerder in aanmerking voor een bovengrondse baan en sommige klommen gemakkelijk op tot porion (ondergrondse ploegbaas). De etnische tweedeling onder de mijnwerkers werd al snel een feit. Over dat gegeven zwijgen de auteurs van dit boek decent."

De plaats van de immigrantenmijnwerkers komt in boek systematisch aan bod en wordt gekaderd binnen de specifieke sociaal-economische context

en de arbeidsmarkt van de behandelde tijdsperiodes.

Zo waren de Polen de grootste groep immigranten in het begin van de jaren '20. Heel wat Poolse en andere Oost-Europese mijnwerkers hadden omwille van hun ervaring (o.a. in de mijnen van het Ruhrgebied) juist een vrij sterke positie in de beginnende steenkoolexploitatie. In 1929-1930 waren 80% van de 'gastarbeiders' in Waterschei gekwalificeerde arbeiders, tegenover slechts ca. 60% van de Belgen. Immigrantenvoelen waren toen meestal hoger gekwalificeerd dan de Belgen.³ De nood aan gekwalificeerde arbeidskrachten in de verschillende Limburgse mijnen liet toe dat mijnwerkers konden circuleren tussen de mijnen waar de beste lonen en arbeidsvoorwaarden geboden werden.

Door de crisisperiode van de jaren '30 daalde de werkgelegenheid in het Limburgs kolenbekken. Beide vakbonden eisten toen een immigratiestop én de repatriëring van werkloze immigranten. In 1932 sprak de Limburgse socialistische vakbondssecretaris Suyvoet zich op het Nationaal Comité uit voor de repatriëring van Poolse arbeiders. Zelfs gedwongen ontslag ten voordele van Belgische arbeiders werd geëist. De mijn-directies speelden daar handig, en dus selectief, op in. We beschreven hoe de mijnen vreemde arbeidskrachten nodig hadden maar die ook wensten af te stoten indien ze dat nodig achtten. In de jaren '30 steunden de mijn-directies een selectief uitzettingsbeleid. Zieke, werkloze en bijstandtrekkende immigranten werden als ballast gezien en dienden terug gestuurd te worden naar het land van herkomst. De 'goede elementen', 'de gekwalificeerde arbeiders die voldoening geven' werden gehouden. De mijn-directies beslisten in 1935 om 20% van de repatriëringskosten te betalen 'van zieken of ongewensten'. Noch op het selectief uitzettingsbeleid van het patronaat, noch op de discriminerende sociale wetgeving (geen aansluitingsrecht bij een werkloosheidskas), boden de vakbonden een alternatief voor de immigranten. De vakbonden zagen de immigranten als concurrenten voor de Belgische mijnwerkers, zowel op vlak van de werkgelegenheid als bij de drukking van de lonen. Niet hun syndicalisatie werd ter hand genomen, wel werd hun uitzetting geëist. De sociaal-economische context en de standpunten van de bonden weerspiegelden zich in de leden-cijfers van de kleine socialistische vakbond. In 1928 waren de immigranten er met 58,5% in de meerderheid, de meesten waren Polen. In 1934

telde de centrale slechts 21% buitenlandse arbeiders.

Ook de positie van de immigranten na de Tweede Wereldoorlog werd niet decent verzwegen. Verschillende immigratiegolven hadden nieuwe arbeiders naar de Belgische mijnen gevoerd: de Italianen na de Tweede Wereldoorlog (tot de mijnramp van Marcinelle in 1956), Grieken en Spanjaarden vanaf 1955 en Marokkanen en Turken in de jaren '60. Turkse arbeiders waren dus de laatste immigranten die in het kolenbekken waren aangekomen. Een grote groep van deze arbeiders had geen proletarisch verleden, kwam uit niet of weinig geïndustrialiseerde gebieden. Velen van deze nieuwkomers kwamen dan ook in een volslagen vreemde werkomgeving terecht. Deze nieuwe arbeiders werkten vooral in de ondergrondse productie en hadden de minst geschoolde jobs. Eind 1977 werkten 7.723 vreemde arbeiders bij KS, 98 procent daarvan werkte in de ondergrond. De immigranten maakten 52 procent uit van het ondergronds personeel. In het boek komt expliciet aan bod dat zij zelden opklommen tot de functie van opzichter, elektricien of paswerker en hoofdzakelijk werden tewerkgesteld aan het kolenfront en in het materiaaltransport. Dit waren de gevaarlijkste en meest risicovolle beroepen. Arbeidsongevallen waren voor hen een harde realiteit.

Turkse arbeiders waren kwetsbaarder omwille van hun statuut als 'gastarbeider' en ze werden geconfronteerd met een hardere repressieve politiek van de kant van de mijndirectie. Toen de Turkse mijnwerkers van Waterschei in juli 1963 staakten voor een minimumloon van 300 BEF en kosteloos logement en kleding, deinsde de directie er niet voor terug om paardenmiddelen te gebruiken, drukkingsmiddelen die niet mogelijk waren bij de Belgische arbeiders. Zowel de Turkse ambassade als de Vreemdelingenpolitie werd op de hoogte gebracht. De Turkse arbeiders werden onder druk gezet; ze zouden het land uitgezet worden indien ze het werk niet hervatten.

Het verzet van de Turkse mijnwerkers, hun specifieke organisatievormen tijdens stakingen en de stigmatiserende repressie van de rijkswacht tegen de Turkse jonge mijnwerkers eind 1979 wordt niet onbesproken gelaten. Daarnaast moet gezegd dat immigranten natuurlijk geen homogeen blok vormden, de naoorlogse immigratie had verschillende golven van verschillende nationaliteiten gekend. Het was duidelijk dat de EU-immigranten een sterkere positie kregen dan de niet EU'ers. De discriminatoire praktijken tegenover immigranten komen in het boek wel degelijk aan bod. De term

'etnische tweedeling' als concept roept echter heel wat vragen op en geeft de indruk dat er een strikte scheiding bestond, een soort segregatiesysteem in het leven en werken van de mijnwerkers: de immigranten aan één zijde, de Belgen aan de andere. Bij 'etnische tweedeling' denken we veel eerder aan de raciale segregatiewetten van de VS in de eerste helft van de 20ste eeuw, aan het apartheidssysteem zoals dat in Zuid-Afrika bestond of aan de huidige situatie van de Palestijnen. Dergelijke scheiding bestond niet in de Limburgse mijnen. Natuurlijk maakten immigranten bij KS in 1977 52% uit van het ondergronds personeel, maar dat betekent toch nog altijd dat 48% van hun collega's waar ze dagelijks mee samen werkten, Belgen waren. De aanwezigheid van Belgen in de mijn was erg afhankelijk van de toestand van de arbeidsmarkt. Toen de werkloosheid groeide op het einde van de jaren '70, steeg het aantal jonge Belgen dat in de mijn ging werken.

Ook in de cités leefden mijnwerkers van verschillende nationaliteiten samen, en in de jaren '70 woonden weliswaar veel Turken in de cités maar er woonden ook Belgen en arbeiders van andere nationaliteiten. Er waren stakingen waar enkel mijnwerkers van één bepaalde nationaliteit aan deelnamen, maar het overgrote deel van de stakingen werd door mijnwerkers van verschillende nationaliteiten samen gevoerd. De ervaring van het zware werk in de ondergrond en de vormen van solidariteit die zich ontwikkelden droegen bij tot een gemeenschappelijke basis, een soort 'koolputtersidentiteit' die primeerde op (weliswaar bestaande) racistische uitlatingen.

C. Mommen: "Het gevaarlijke en ongezonde werk onder de grond smeedde een vorm van spontane solidariteit, want onder de grond was men op elkaar aangewezen. Eens de mijnpoort achter zich leefde men vooral in eigen familie zonder veel voeling met andere kompels."

1. Eens de mijnpoort achter zich gelaten ...

Voor heel wat mijnwerkers die na hun dagtaak de mijnpoort achter zich hadden gelaten bleef de mijn op dominante wijze aanwezig. Een mijnwerker uit de tuinwijk of cité leefde naast andere mijnwerkers in dezelfde soort arbeiderswoningen. De mijncités maakten deel uit van de patronale strategie om over een gezonde, gezagsgetrouwe, direct met de mijn verbonden en dus stabiele arbeidskracht te beschikken.

In de beginjaren van de mijnindustrie hadden heel wat gezinnen *logeurs* in huis, kostgangers om

de huurprijs te verminderen. Het feit dat de christelijke arbeidersbeweging moord en brand schreeuwde over het 'het verderfelijke kostgangersstelsel' dat de oorzaak was van 'zedelijke en geestelijke ellende' en 'geestesvermindering' bewijst alvast minstens dat er heel wat onderling contact was. Verder waren er de kantines, de verblijfplaatsen waar arbeiders zonder familie samen woonden. De mijnwerkers ontmoetten elkaar ook vaak op café of aan de drankkraampjes aan de ingang van de mijn. Daarnaast was er het rijke verenigingsleven. Zoals reeds vermeld bouwde de christelijke arbeidersbeweging haar eigen organisaties uit, maar vooral de mijn-directies toonden zich actief in de organisatie van de sociale omkadering via allerlei vrijetijdsorganisaties. De mijn-directies controleerden ontspannings- en sportverenigingen via kaderleden die fungeerden als voorzitters. Deze activiteiten werden in de steenkoolmijn van Eisden bijvoorbeeld gestimuleerd door het toekennen van voordelen aan muzikanten of sportlui: zij kregen beter werk en/of een grotere woning.

Het is juist het bestaan van een sterk geconcentreerde groep mijnwerkers in bijvoorbeeld een gemeente als Genk dat een identificatie op gang heeft gebracht van een hele streek met de mijnen. Dat heeft onmiskenbaar een rol gespeeld in de ontwikkeling van het verzet tegen de afbouw en sluiting. Ten tijde van de steenkoolcrisis begin jaren '60 werd door erg verschillende groeperingen en organisaties samen betoogd in gemeenschappelijk front 'in het belang van Limburg'. Heel Limburg liep als het ware mee: de drie vakbonden, de Belgische Boerenbond, de Bond van Grote Gezinnen, provincieraadsleden, burgemeesters en schepenen, ... Bij het verzet tegen de sluiting in Zwartberg groeide een brede solidariteitsbeweging: middenstanders, buurtbewoners, familie en vrienden van mijnwerkers, iedereen was druk in de weer.

2. De beruchte solidariteit ... In de mijnen bestonden verschillende vormen van samenwerking of coöperatie. Zo was elkaar tijdig ter hulp schieten nu eenmaal van levensbelang. Ongevallen waren frequent en gevaar schuilde vaak in een klein hoekje. Dikwijls werd met verenigde krachten gewerkt waardoor men op elkaar ingespeeld diende te zijn en op elkaar was aangewezen. De relatief vele stakingen en gemeenschappelijke acties tonen vormen van solidariteit. Niettemin is het niet juist een mythisch beeld te creëren van de heldhaftige en steeds solidaire mijnwerker. De onderlinge

solidariteit tussen de mijnwerkers kan niet los gezien worden van de sociaal-politieke context, de patronale en syndicale strategie en de krachtsverhoudingen op de werkvloer.

Een goed voorbeeld van toenemende onderlinge concurrentie tussen de mijnwerkers dateert uit de jaren '30. In de Limburgse mijnen voltrok zich rond 1930 een concentratie- en moderniseringsbeweging. De productie werd samengebracht in een kleiner aantal pijlers die langer en breder werden, wat leidde tot besparingen op de arbeidskosten en tot het stimuleren van discipline en werkdruk door versterkte controle mogelijkheden en meer technisch personeel. In 1930 telde men in de ondergrond van de mijn van Waterschei 30 à 35 pijlers met een lengte van 60 tot 80 meter; in 1936 was het aantal pijlers beperkt tot twaalf met een lengte van 80 tot 150 meter. Deze productieconcentratie verhoogde het gevaar op instortingen, verminderde de kans op redding en leidde tot een grotere blootstelling van de arbeiders aan stof. De pijlervlenging en -verbreding ging gepaard met een vergroting van de dagelijkse hoeveelheid gedolven steenkool per kolenhouwer. Tegelijkertijd drukte het patronaat de lonen, door kolenhouwers tegen elkaar uit te spelen in het opdrijven van de productie. Kolenhouwers werden opgedeeld in verschillende categorieën naar gelang van hun prestaties, wat de solidariteit remde. Daardoor slaagde de directie erin om een productieverhoging te realiseren zonder dat er een loonsverhoging tegenover stond. Ook het invoeren van tijdsmetingen deed de stress op het werk toenemen. In Waterschei werden kolenhouwers reeds vanaf oktober 1930 gechronometreerd. In verhouding werd de mijnwerker voor eenzelfde hoeveelheid opgehaalde kolen zelfs minder betaald. Deze verhoging van de arbeidsintensiviteit werd vooral gevoeld door arbeiders die aan 'meterloon' werkten. Het aandeel van de lonen voor de ondergronders in de kostprijs per ton steenkool, bereikte in Winterslag een dieptepunt in 1932. Twee tijdgenoten, Bielen en Maes, christelijke vakbondsmilitanten uit Zolder evalueerden de gevolgen van deze concentratiebeweging: "de dienstvaardigheid van den een werkmán tegenover den anderen verdween door de immer toenemende concurrentie van den eenen werkmán tegen den anderen".

Er zijn zowel voorbeelden van brede solidariteitsacties als van beperkingen in de solidariteit tijdens stakingen. Bij de sluiting van Zwartberg remden de vakbondsleidingen een algemene staking in het mijnbekken af. Tijdens de grote staking van

'60-'61 schaarde de provinciale Mijnwerkerscentrale (ABVV) zich feitelijk achter het ACV en stemde tegen de algemene staking. Er werd geen enkele poging ondernomen om een actie op gang te brengen. De Turkse arbeiders van Zolder gingen in oktober 1976 spontaan in staking als protest tegen de bedrijfsarts die hun Turkse collega na onderzoek terug naar de ondergrond had gestuurd. Kort daarop was de man gestorven aan een hartaderbreuk. Het stakingscomité dat spontaan door de arbeiders was opgericht, bestond hoofdzakelijk uit Turken, op enkele Belgen na. De vakbondsleiding had grote inspanningen geleverd om de Belgen aan het werk te houden. De bonden erkenden de staking met terugwerkende kracht voor de Turken, alle Belgen werden automatisch vergoed voor technische werkloosheid (ook de kleine groep stakers).

Het lijkt ons evident dat solidariteit niet altijd en overal spontaan aanwezig was. In 'De ereburgers' wordt aangetoond dat beruchte mijnwerkerssolidariteit verschillende gradaties kende, selectief kon zijn en soms ontbrak.

NOTEN:

1. Algemeen kunnen we stellen dat de mijnsector qua stakingscijfers met kop en schouders boven de rest van de sectoren in het laat geïndustrialiseerde (en lang erg katholiek gebleven) Limburg uitsteeg.
2. Op de werkplaats domineerde de Franse terminologie: pikeur voor afbouwhamer, bouveau voor steengang, ouvrier voor houwer, ajusteur voor paswerker zijn slechts enkele voorbeelden. Deze benamingen die we verbasterd terug vinden in het plaatselijk Vlaams dialect, bleven steeds deel uitmaken van het mijnwerkerstaaltje.
3. VERSTEEGH (P.), De onvermijdelijke afkomst ? De opname van Polen in het Duits, Belgisch en Nederlands mijnbedrijf in de periode 1920-1930, Hilversum, 1994 .
PLUYMERS (B.), De Limburgse mijnwerkers (1917-1939). Ontstaan en consolidatie van de arbeidsmarkt voor mijnarbeid, 1996.